

The Role of Holy Jihad in Strengthening the Idea of Resistance from the Perspective of the Quran

Zahra Jamalizadeh

Level 4 student, Comparative Tafsir, Al-Zahra Specialized Seminary, Gorgan

Zahrajamalizadeh110@gmail.com

Abstract

In the contemporary world, the Right Front faces complex challenges such as cognitive wars, psychological and media operations, distortion of religious identity, political, economic and cultural pressures, and the hegemony of arrogant powers. In such circumstances, the concept of "holy jihad" is not limited to military battles alone and encompasses all areas of the believer's effort in the way of God - including intellectual, cultural, economic, social and political. This article, by explaining the concept of holy jihad based on the verses of the Quran, the narrations of the infallibles (peace be upon them) and the guidelines of great scholars, examines its role in strengthening the idea of resistance and the areas of role-playing of this resistance and its examples. The findings show that holy jihad plays a fundamental role in institutionalizing the idea of resistance at the individual and social levels in the cultural, social and economic fields by strengthening the spirit of anti-oppression, establishing stability, and maintaining the dignity and honor of the faith community.

Keywords: Holy Jihad, resistance ideology, anti-oppression, steadfastness, dignity and pride.

دور الجهاد المقدس في تعزيز فكرة المقاومة من منظور القرآن

زهرا جماليزاده

طالبة في المستوى الرابع، تخصص التفسير المقارن، الحوزة العلمية الزهراء، جرجان

ZahraJamalizadeh110@gmail.com

الملخص

في عالمنا المعاصر، يواجه اليمين المتطرف تحديات معقدة كالحروب الفكرية، والعمليات النفسية والإعلامية، وتشويه الهوية الدينية، والضغط السياسية والاقتصادية والثقافية، وهيمنة القوى المتغترسة. في ظل هذه الظروف، لا يقتصر مفهوم "الجهاد المقدس" على المعارك العسكرية فحسب، بل يشمل جميع جوانب سعي المؤمن في سبيل الله، بما في ذلك الجوانب الفكرية والثقافية والاقتصادية والاجتماعية والسياسية. تتناول هذه المقالة، من خلال شرح مفهوم الجهاد المقدس استناداً إلى آيات القرآن الكريم، وأحاديث المعصومين عليه السلام، وإرشادات كبار العلماء، دوره في تعزيز فكرة المقاومة، ومجالات تطبيق هذه المقاومة، وأمثلة عليها. وتُظهر النتائج أن للجهاد المقدس دوراً أساسياً في ترسيخ فكرة المقاومة على المستويين الفردي والاجتماعي في المجالات الثقافية والاجتماعية والاقتصادية، وذلك من خلال تعزيز روح مناهضة الظلم، وإرساء الاستقرار، والحفاظ على كرامة وعزة المجتمع الديني. الكلمات المفتاحية: الجهاد المقدس، أيديولوجية المقاومة، مناهضة القمع، الثبات، الكرامة والفخر.

نقش جهاد مقدس در استحکام اندیشه مقاومت از منظر قرآن

زهرا جمالیزاده

طلبه سطح چهار، تفسیر تطبیقی، مدرسه علمیه تخصصی الزهراء علیها السلام گرگان

Zahrajamalizadeh110@gmail.com

چکیده

در جهان معاصر، جبهه حق با چالش‌های پیچیده‌ای همچون جنگ‌های شناختی، عملیات روانی و رسانه‌ای، تحریف هویت دینی، فشارهای سیاسی، اقتصادی و فرهنگی و سلطه‌طلبی قدرت‌های استکباری مواجه است. در چنین شرایطی، مفهوم «جهاد مقدس» تنها به نبرد نظامی محدود نبوده و همه عرصه‌های تلاش انسان مؤمن در راه خدا - اعم از فکری، فرهنگی، اقتصادی، اجتماعی و سیاسی - را دربرمی‌گیرد. این مقاله با تبیین مفهوم جهاد مقدس براساس آیات قرآن، روایات معصومین علیهم‌السلام و رهنمودهای علمای بزرگ، به بررسی نقش آن در استحکام اندیشه مقاومت و عرصه‌های نقش‌آفرینی این مقاومت و مصادیق آن می‌پردازد. یافته‌ها نشان می‌دهد که جهاد مقدس، در عرصه‌های فرهنگی و اجتماعی و اقتصادی از طریق تقویت روحیه ظلم‌ستیزی، تثبیت ثبات قدم، حفظ عزت و شوکت جامعه ایمانی، نقش اساسی در نهادینه‌سازی اندیشه مقاومت در سطح فردی و اجتماعی دارد. کلیدواژه‌ها: جهاد مقدس، اندیشه مقاومت، ظلم‌ستیزی، ثبات قدم، عزت و شوکت.

مقدمه

جهان امروز، عرصه‌ی رویارویی گسترده‌ی جبهه‌ی حق و باطل در سطحی فراتر از میدان‌های نظامی است. دشمنان اسلام با بهره‌گیری از فشارهای اقتصادی و اجتماعی و فرهنگی و... می‌کوشند هویت ایمانی و روحیه‌ی مقاومت جوامع اسلامی را تضعیف کنند. در این میان، اگر جهاد تنها به معنای نبرد مسلحانه فهمیده شود، بخشی از حقیقت آن مغفول می‌ماند و جامعه‌ی مؤمنان در مواجهه با جنگ‌های نرم و پیچیده امروز دچار سردرگمی می‌شود. قرآن کریم جهاد را حقیقتی گسترده معرفی می‌کند که از جهاد با نفس آغاز شده و به جهاد علمی، فرهنگی، سیاسی و اقتصادی می‌رسد و در نهایت، جهاد نظامی را نیز دربرمی‌گیرد.

«فَلَا تُطِيعِ الْكَافِرِينَ وَجَاهِدْهُمْ بِهِ جِهَادًا كَبِيرًا؛ از کافران اطاعت مکن و با [قرآن] با آنان جهاد بزرگ انجام ده (فرقان: ۵۲)

این آیه نشان می‌دهد که جهاد علمی و فرهنگی با قرآن نیز «جهاد کبیر» است و به عنوان رکن مهمی از جهاد مقدس معرفی می‌شود

از سوی دیگر، در شرایط سلطه‌جویی قدرت‌های استکباری و فشارهای گوناگون، «اندیشه مقاومت» به عنوان مجموعه‌ای از باورها و ارزش‌ها و راهبردها برای ایستادگی در برابر ظلم و تحمیل، اهمیت اساسی یافته است. پرسش اصلی این است که جهاد مقدس چه نقشی در استحکام این اندیشه و در عرصه‌های

مختلف نقش آفرینی مقاومت دارد؟

دکتر محمدتقی مصباح یزدی در کتاب «جهاد و مقاومت در قرآن» به تبیین مفهوم جهاد و مقاومت از منظر قرآن کریم و همچنین دکتر علی اکبر راسخ‌نیا در کتاب «فرهنگ جهاد و مقاومت» به بررسی ابعاد فرهنگی جهاد و مقاومت در اسلام و تأثیر آن بر جامعه اسلامی می‌پردازد؛ آنچه این مقاله می‌کوشد انجام دهد، پیوند نظام‌مند بین مفهوم جهاد مقدس و استحکام اندیشه مقاومت با تأکید بر عرصه‌های نقش آفرینی مقاومت (اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و رسانه‌ای) با تکیه مستقیم بر آیات، روایات و سخنان علمای بزرگ است؛

جهاد در لغت به معنای «بذل جهد و کوشش» است. (راغب اصفهانی، ۱۴۱۲ق، ص ۲۰۸-۲۰۹) در اصطلاح دینی، هرگونه تلاش و کوشش در راه خدا برای اقامه دین، عدالت، کرامت انسانی و مقابله با ظلم و فساد، در گستره فردی و اجتماعی، جهاد محسوب می‌شود. (طباطبایی، ۱۳۹۳ق، ج ۲، ص ۳۴۲-۳۵۰)

اندیشه مقاومت، مجموعه‌ای از باورهای توحیدی، معرفت به دشمن، شناخت راه‌های نفوذ، ایمان به وعده‌های الهی، روحیه ظلم‌ستیزی و پایبندی به عزت و کرامت انسانی است که انسان و جامعه را در برابر تهدیدها و فشارها پایدار می‌کند. (خامنه‌ای، ۱۳۹۲ش، ص ۱۷-۲۵)

مقصود از استحکام اندیشه مقاومت، تعمیق و نهادینه‌سازی باورهای مقاومت در سطح فردی و اجتماعی است؛ به گونه‌ای که مقاومت تنها یک

واکنش مقطعی یا شعاری نباشد، بلکه به هویت پایدار جامعه مؤمن تبدیل شود

۱- عرصه‌های نقش آفرینی مقاومت

در این گفتار، عرصه‌های اصلی که اندیشه مقاومت در آن‌ها ظهور و بروز پیدا می‌کند بررسی می‌شود. جهاد مقدس در همه این عرصه‌ها نقشی تعیین کننده دارد.

۱-۱- عرصه اقتصادی

یکی از مهم‌ترین ابزارهای سلطه دشمنان، فشار اقتصادی و تحریم است. مقاومت در این عرصه، نیازمند جهاد اقتصادی است؛ قرآن، مؤمنان را به پایداری در برابر سختی‌های اقتصادی و عدم تسلیم در برابر فشارهای مالی دشمنان دعوت می‌کند. جهاد، در این عرصه، شامل تلاش برای خودکفایی، مقابله با احتکار، اسراف، وابستگی، عدالت اقتصادی و حفظ وحدت اقتصادی امت است.

يَقُولُونَ لَا تَنْفِقُوا عَلَىٰ مَنْ عِندَ رَسُولِ اللَّهِ حَتَّىٰ يَنْفَضُوا وَلِلَّهِ خَزَائِنُ السَّمَاوَاتِ
وَالْأَرْضِ وَلَكِنَّ الْمُنَافِقِينَ لَا يَفْقَهُونَ؛ بر کسانی که نزد رسول خدا هستند خرج
نکنید تا پراکنده شوند! در حالی که گنجینه‌های آسمان‌ها و زمین از آن
خداست، ولی منافقان نمی‌فهمند. (منافقون: ۷)

این آیه درسی برای همه است که رزق و روزی دست خداست و هیچ انسانی نمی‌تواند با تحریم یا فشار اقتصادی، اراده الهی و حقانیت را متوقف کند.

امام علی علیه السلام در نهج البلاغه می فرماید: فَإِنَّ فِي الْعَدْلِ سَعَةً، وَمَنْ ضَاقَ عَلَيْهِ الْعَدْلُ فَالْجَوْرُ عَلَيْهِ أَضْيَقُ؛ همانا در عدالت گشایش است، و کسی که عدالت بر او تنگ آید، ظلم بر او تنگ تر خواهد بود. (نهج البلاغه، خطبه ۱۵)

عدالت اقتصادی و پرهیز از ظلم در عرصه معیشت، از محورهای جهاد اقتصادی و تقویت مقاومت است.

از علمای معاصر، بسیاری بر جهاد اقتصادی و تولید داخلی به عنوان یکی از ارکان مقاومت تأکید کرده اند (برای نمونه، رک: بیانات رهبر معظم انقلاب اسلامی درباره اقتصاد مقاومتی)

۲-۱- عرصه اجتماعی

دشمن در جنگ نرم، تلاش می کند با تغییر سبک زندگی، روحیه جهاد و مقاومت را تضعیف کند. در مقابل، اصلاح سبک زندگی، ترویج روحیه ایثار، ساده زیستی، همدلی اجتماعی و مبارزه با فساد اخلاقی، مصداق جهاد اجتماعی است.

وَقَالَتْ طَائِفَةٌ مِّنْ أَهْلِ الْكِتَابِ آمِنُوا بِالَّذِي أُنْزِلَ عَلَى الَّذِينَ آمَنُوا وَجْهَ النَّهَارِ وَآكُفُّوا آخِرَهُ لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ؛ گروهی از اهل کتاب گفتند: در آغاز روز به آنچه بر مؤمنان نازل شده ایمان بیاورید و در پایان روز کافر شوید، شاید (مسلمانان) بازگردند. (آل عمران، ۷۲)

این آیه درس مهمی در مورد لزوم هوشیاری در برابر دسیسه ها و حيله های دشمنان دین به ما می دهد و نشان می دهد که نباید به راحتی تحت تأثیر ظواهر

فریبنده قرار گرفت.

قرآن کریم می‌فرماید: وَتَعَاوَنُوا عَلَى الْبِرِّ وَالتَّقْوَىٰ وَلَا تَعَاوَنُوا عَلَى الْإِثْمِ وَالْعُدْوَانِ؛ در راه نیکی و پرهیزکاری با هم تعاون کنید و هرگز در راه گناه و تعدی همکاری ننمایید. (مائده، ۲)

جهاد اجتماعی، یعنی تلاش برای ایجاد شبکه‌ای از تعاون بر نیکی و تقوا و جلوگیری از رواج گناه و تعدی.

رسول خدا صلی الله علیه وآله فرمودند: مَنْ أَصْبَحَ وَلَا يَهْتَمُّ بِأُمُورِ الْمُسْلِمِينَ فَلَيْسَ مِنْهُمْ؛ کسی که صبح کند و به امور مسلمانان اهتمام نرزد، از آنان نیست. (الکافی، ۱۳۸۷ ش، ج ۲، ص ۱۶۳)

این اهتمام، همان روحیه مقاومت اجتماعی است و در قالب جهاد اجتماعی ظهور می‌یابد.

امام خمینی (ره) جهاد و مقاومت در برابر استکبار را ضروری دانسته و می‌فرماید: ما مأمور به تکلیف و وظیفه‌ایم، نه مأمور به نتیجه. (صحیفه امام، ۱۳۷۸ ش، ج ۱، ص ۳۷۰)

۳-۱- عرصه فرهنگی و رسانه‌ای

در این عرصه، ارتباط دوسویه و تنگاتنگ میان «جهاد مقدس» و «استحکام اندیشه مقاومت» را از منظر قرآن کریم مورد تحلیل قرار می‌دهیم. جهاد، نه تنها از اصول مقاومت است، بلکه خود به تقویت و پایداری آن یاری می‌رساند.

در عصر حاضر، جنگ نرم و شبهه‌پراکنی، یکی از ابزارهای اصلی دشمنان

برای تضعیف روحیه مقاومت است. جهاد تبیین و استحکام اندیشه مقاومت، واکسنی در برابر این تهاجمات فکری است.

وَإِذَا جَاءَهُمْ أَمْرٌ مِّنَ الْأَمْنِ أَوِ الْخَوْفِ أَذَاعُوا بِهِ وَلَوْ رَدُّوهُ إِلَى الرَّسُولِ وَإِلَى أُولِي الْأَمْرِ مِنْهُمْ لَعَلِمَهُ الَّذِينَ يَسْتَنْبِطُونَهُ مِنْهُمْ وَلَوْلَا فَضْلُ اللَّهِ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَتُهُ لَاتَّبَعْتُمُ الشَّيْطَانَ إِلَّا قَلِيلًا؛ و هنگامی که خبری از امنیت یا ترس به آنان برسد، آن را پخش می‌کنند؛ ولی اگر آن را به پیامبر و اولیای امر خود بازمی‌گردانند، کسانی که در میان آنان اهل بررسی و استنباط‌اند، از حقیقت آن آگاه می‌شوند. و اگر فضل و رحمت خدا بر شما نبود، جز اندکی، همه از شیطان پیروی می‌کردید. (نساء، ۸۳)

این آیه درباره‌ی رفتار ناپخته‌ی برخی از مسلمانان در برابر شایعات و اخبار حساس نازل شده است.

مقاومت در برابر القائنات نادرست، باور به حقانیت راه جهاد و روشن‌بینی نسبت به اهداف دشمن، از لوازم این پایداری است. (مصباح یزدی، ۱۳۸۰، ص ۲۱۰)

مقاومت تنها در عرصه نظامی خلاصه نمی‌شود. جهاد فکری و فرهنگی، نقشی حیاتی در استحکام اندیشه مقاومت ایفا می‌کند. این نوع جهاد، شامل تبیین معارف دینی، مقابله با شبهات، دفاع از هویت اسلامی و روشنگری در برابر تبلیغات دشمنان است: «سَفَلًا تُطِيعُ الْكَافِرِينَ وَجَاهِدُهُمْ بِهِ جِهَادًا كَبِيرًا» (فرقان: ۵۲). این آیه، جهاد با کافران را با استفاده از «قرآن» (به عنوان برترین ابزار

فکری و فرهنگی) واجب دانسته است. این «جهاد کبیر»، به معنای رویارویی اندیشه‌ها و عقاید است که مستقیماً به استحکام اندیشه مقاومت کمک می‌کند. (سید قطب، ۱۴۱۲ق، ج ۵، ص ۲۹۷۰).

باورها و ارزش‌های مقاومت، در صورتی پایدار می‌مانند که به طور مداوم از طریق جهاد فکری و ترویج اندیشه‌های قرآنی، تغذیه و تقویت شوند.

۲- مصادیق عرصه‌های نقش آفرینی مقاومت

در این گفتار، به بررسی مصادیق عرصه‌های نقش آفرینی مقاومت در پرتو جهاد مقدس، با الهام از تاریخ صدر اسلام و آموزه‌های قرآنی می‌پردازیم.

۲-۱- جهاد و ظلم ستیزی

قرآن کریم، رهایی از سلطه طاغوت و مقابله با ظالمان را یکی از اصول بنیادین جامعه ایمانی معرفی می‌کند. آیات متعددی مؤمنان را به جهاد علیه کسانی که در مسیر انحراف گام برمی‌دارند، ترغیب می‌نمایند:

«وَالَّذِينَ كَفَرُوا يَقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِ الطَّغُوتِ فَقَاتِلُوا أَوْلِيَاءَ الشَّيْطَانِ إِنَّ كَيْدَ الشَّيْطَانِ كَانَ ضَعِيفًا» (نساء: ۷۶). در این آیه، نبرد در راه خدا در برابر نبرد در راه طاغوت قرار داده شده و مقاومت در برابر نیروهای شیطانی را امری ضروری می‌شمارد.

«وَلَوْلَا دَفْعُ اللَّهِ النَّاسَ بَعْضَهُمْ بِبَعْضٍ لَفَسَدَتِ الْأَرْضُ وَلَكِنَّ اللَّهَ ذُو فَضْلٍ عَلَى الْعَالَمِينَ» (بقره: ۲۵۱). این آیه، ضرورت دفع تجاوز ظالمان از سوی مؤمنان را اصل

اساسی حفظ نظم و صلاح در زمین معرفی می کند و مبنای فقهی جهاد دفاعی و مقاومت را تبیین می نماید. (طباطبایی، ۱۳۹۳ق، ج ۲، ص ۳۵۵).

۲-۲- جهاد و ثبات قدم

مفهوم صبر و ثبات قدم در قرآن، همواره با مقاومت گره خورده است. پایداری در برابر سختی ها، تهاجمات دشمنان و وسوسه های نفسانی، لازمه حفظ اندیشه مقاومت است: «يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اصْبِرُوا وَصَابِرُوا وَرَابِطُوا وَاتَّقُوا اللَّهَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ» (آل عمران: ۲۰۰). «صابروا» به معنای مقاومت در برابر مشکلات و مصائب، و «رابطوا» به معنای آماده باش دائمی و نگهبانی از مرزهای عقیدتی و سرزمینی است. این آیه، مقاومت را راهی برای رستگاری معرفی می کند. (ابن کثیر، ۱۴۱۹ق، ج ۱، ص ۵۷۸). «أُولَئِكَ عَلَيْهِمْ صَلَوَاتٌ مِّن رَّبِّهِمْ وَرَحْمَةٌ وَأُولَئِكَ هُمُ الْمُفْتَخُونَ» (بقره: ۱۵۷). این آیه به صابران درود و رحمت الهی را نوید می دهد؛ کسانی که در برابر مصائب و سختی ها مقاومت کرده و تسلیم نشدند.

۲-۳- جهاد و صیانت از عزت و شوکت جامعه

قرآن، عزتمندی را از آن خداوند، پیامبر و مؤمنان می داند و تکیه بر غیر خدا را مایه ذلت معرفی می کند: «الَّذِينَ يَتَّخِذُونَ الْكَافِرِينَ أََوْلِيَاءَ مِن دُونِ الْمُؤْمِنِينَ ۚ أَيْبَتُونَ عِندَهُمُ الْعِزَّةَ فَإِنَّ الْعِزَّةَ لِلَّهِ جَمِيعًا» (نساء/ ۱۳۹). این آیه به صراحت بیان می کند که هر کس عزت را نزد دشمنان دین جستجو کند، ناکام خواهد ماند، زیرا عزت واقعی تنها در سایه اتکا به خداوند و مقاومت در برابر بیگانگان حاصل

می‌شود. (فیض کاشانی، ۱۴۱۵ق، ج ۱، ص ۳۴۵).

مقاومت، با حفظ کرامت انسانی و استقلال فکری و عملی، زمینه را برای تحقق عزت حقیقی فراهم می‌آورد.

نتیجه‌گیری

اندیشه مقاومت در پرتوآموزه‌های قرآن کریم، مفهومی عمیق و چندوجهی فراتر از صرف اقدامات نظامی است. همانطور که در این مقاله بررسی شد، جهاد مقدس، با ابعاد عملی، فکری و تبیینی خود، نقشی بنیادین در استحکام بخشیدن به روحیه مقاومت ایفا می‌کند. این جهاد، نه تنها ابزاری برای مقابله با ظلم و سلطه‌پذیری است، بلکه با تقویت ایمان، بصیرت و اراده در مؤمنان، به مقاومت عمق، پایداری و انسجام می‌بخشد. مقاومت، راهبردی فعال و عزتمندانه است که مؤمنان را در برابر انحرافات فکری و فرهنگی توانمند می‌سازد و به عنوان اصلی تمدن‌ساز، زمینه را برای عزت، امنیت و پیشرفت امت اسلامی فراهم می‌کند. در شرایط کنونی جهان اسلام که با چالش‌های گسترده‌ای روبروست، بازخوانی و احیای گفتمان قرآنی مقاومت، ضرورتی انکارناپذیر است. این اندیشه، با کارکردهای چندگانه‌اش، مبنایی برای بازیابی توان معنوی، سیاسی و اجتماعی امت اسلامی است. در نهایت، مقاومت در قرآن کریم، طرحی جامع برای صیانت از حقیقت، کرامت انسانی و هویت امت اسلامی است که تحقق کامل آن، مستلزم تلاش همه‌جانبه در حوزه‌های عمل، فکرو تبیین، و به ویژه تقویت روحیه مقاومت از طریق جهاد مقدس می‌باشد.

منابع و مآخذ

- قرآن کریم.

۱. ابن کثیر، اسماعیل بن عمر. (۱۴۱۹ق). تفسیر القرآن العظیم. بیروت: دارالفکر.
۲. خامنه‌ای، سید علی. (۱۳۹۲ش). انسان ۲۵۰ ساله. تهران: مؤسسه انقلاب اسلامی.
۳. خمینی، سید روح‌الله. (۱۳۷۸ش). صحیفه امام خمینی. تهران: مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی (ره).
۴. راغب اصفهانی، حسین بن محمد. (۱۴۱۲ق). المفردات فی غریب القرآن. دمشق: دارالقلم.
۵. سید بن طاووس، علی بن موسی. (۱۴۱۷ق). اللهوف علی قتلی الطفوف. قم: انتشارات دلیل ما.
۶. سید رضی، محمد بن حسین. (۱۴۰۴ق). نهج البلاغه. قم: دارالهجره.
۷. سید قطب، سید. (۱۴۱۲ق). فی ظلال القرآن. بیروت: دارالشروق.
۸. طباطبائی، سید محمد حسین. (۱۳۹۳ق). المیزان فی تفسیر القرآن. قم: جامعه مدرسین حوزه علمیه قم.
۹. فیض کاشانی، ملا محسن. (۱۴۱۵ق). تفسیر الصافی. قم: انتشارات الصدر.
۱۰. کلینی، محمد بن یعقوب. (۱۳۸۷ش). الکافی، ج ۲. قم: دارالحديث.

۱۱. مجلسی، محمدباقر. (۱۴۰۳ق). بحارالأنوار. بیروت: مؤسسه الوفاء .
۱۲. مصباح یزدی، محمدتقی. (۱۳۸۰ش). جامعه و تاریخ از دیدگاه قرآن. قم: مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی (ره).
۱۳. وب سایت: <https://farsi.khamenei.ir/>